

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

Responsa Moralia In Causis Justitiæ Commutativæ De Restitutione & Contractibus

Heislinger, Anton

Ingolstadij, 1726

Casus IX. De Cellario furace.

urn:nbn:de:hbz:466:1-40194

damnum inferri damnificato, non dabitur obligatio ad majorem valorem postea restituendum.

Ad 2. Concedo in tali supposito damnificantem esse obligatum ad damna egestatis ex sua malitia in communitatem redundantia compensare idem concedo in sequenti.

Ad 3. Possit rem ob majorem affectionem vendi, si alter de hoc admonitus velit emere, non autem absolute: quia valor rerum ex communi aestimatione, non autem ex particulari affectu est mensurandus.

Ad 4um. Quandonam inter com-
busta lata & ablatam gemmam sit, vel non sit omnimoda paritas, ex dictis pro nostra conclusione poterit colligi. Si enim dominus

conservasset gemmam ad tempus, quo valuisset illa 20. tunc carentia hujus augmenti, atque hoc lucrum cessans; adæquatè unice ac per se evenerunt domino ex destructione illius gemmæ. Contrarium accidit in destructione satorum, si hæc tunc contigerit, quando iterum colli agri ac seminari potuerunt; dominus autem de novo eosdem colere ex sua culpa neglexit; in hoc etenim casu carentia illius augmenti non videtur per se connexa cum illa injusta destructione satorum, sed negligentia damnificati domini ascribenda.

Ex iisdem poterit erui responsio ad instantiam petitam ex pecunia mercatori subtracta qua ipse potuisset negociando lucrum facere.

CASUS IX.

De Cellario Furacé.

Eustachius, cum Cajo distrahendæ cerevisiæ albæ à principe deputato famularetur, jussu sui Domini ex quolibet dolio sapis tres vel quatuor mensuras subtrahit, servituras ad potum ordinarium super mensam Domino, & reliquis domesticis.

Q. 1. An famulus obsequendo mandatis sui Domini contra justitiam peccans, obligetur ad restitutionem?

Q. 2. An obligetur ad restitutionem in solidum? Item an primo, vel tantum in defectum heri:

Q. 3. Ad quid famulus sit obligandus, in quantum & ipse aliquam partem subtractæ cerevisiæ bibendo absumplerat?

CA-

SYNOPSIS.

§. I.

Resolvitur primum quæsitum.

An famulus obligetur ad Restitutionem?

1. **F**amulus obsequendo mandatis sui heri verè peccavit contra iustitiam.
2. Actiones aliis injuriose vel sunt indifferentes, atque indirectè duntaxat ac mediate: aut directè, ac immediatè præjudicant proximo.
3. Nec excusatur à peccato famulus ob mandata aut metum gravem ab heri incussam.
4. Hinc ad restitutionem communitati vel principi faciendam obligatur.
5. Quibus formalem injuriam intulit.
6. Licet omnia ex jussu sui heri fecerit.
7. Aut illo recusante alii fecissent.
8. Nec prodest famulo, quod carnem die esuriali apponens alteri, subinde ob circumstantias quasdam non peccet.
9. Aut quia subtractio cerevisie videtur remotè tantùm ad damnificationem ementium concurrere.
10. Aut cooperans juxta aliquos restituere non teneatur si causa principalis jam antecederet ad id parata fuerit.

§. II.

Resolvitur secundum quæsitum.

An famulus obligetur in solidum? item an primò: vel tantùm in defectum sui Heri?

11. Quinam cooperantes vocari soleant?
12. Ex illis aliqui principaliter, alii secundariò influunt.
13. Quid sit obligari in solidum?
14. Concludimus famulum tenevi in solidum ad restitutionem.
15. Licet venditio debuerit subsequi, ut damnificarentur ceteri.
16. Ante famulum tenebitur restituere Dominus, si apud hunc subtracta cerevisia formaliter aut equivalenter ad huc existat.
17. Idem famulus à restitutione immunis erit, si dominus totum damnum communitati compensaverit.

§. III.

§. III.

Resolvitur tertium quæsitum.

Ad quid famulus sit obligandus, in quantum & ipse partem cerevisiæ subtracta bibendo absumperat?

18. Ante suum herum non obligatur famulus, si eidem vi conductionis cerevisiam suus herus promiserat. 19. Primum tamen loco, si furto collectam cerevisiam ignaro suo hero alius venderet, donaret. 20. Uti etiam si herus furtum cerevisiale quidem præceperit, habuerit autem se tantum permisit ad haustus famuli. 21. Aut famulo in compensationem furtive cooperationis cerevisiam apposuerit.	22. Solvitur obiectio. 23. In hoc supposito famulus partem à se absumptam compensare deberet domino, si hic solus communitati totum damnum reparasset. 24. Licet ablata cerevisia nullo modo apud dominum amplius existat, erit tamen iste famulum ad restitutionem obligatus. 25. Non obstante, quod executor sit causa immediata, mandans solon mediata.

§. I.

Resolvitur primum quæsitum.

An famulus obsequendo mandatis sui domini peccaverit contra justitiam & hinc ad restitutionem aliquam sit obligatus?

1. Respondeo & dico imò: ejusmodi famulus, dum ex voluntate sui domini cerevisiam subtrahit, absumpsit, & in locum illius aquam substituit, verè peccavit contra justitiam.
2. Ut probatio conclusionis magis eluceat advertet, actiones aliis injurias, vel esse indifferentes, atque mediata duntaxat & indirectè ad maleficium concurrere; vel esse directè ac per se proximo injurias. Indifferentibus annumerari possunt in hoc casu confectio,

& purgatio dolii, cui subtracta cerevisia postea infundatur: item attractio aquæ ex puteo, illius advectionio in locum ubi cerevisiariis dolii immiscebitur. Directè autem ac per se injuriosa aliis actio est ipsa subtractio cerevisiæ, & in locum hujus infusio aquæ: hæc enim actiones sunt formalis diminutio quantitatis debitæ, vel corruptio bonitatis antea habitæ. His suppositis.

Probatur conclusio. 1. Autoritate Patris Lessii *Lib. 2. cap. 13. dub. 3. n. 29.* Molin. *tom. 1. Disp. 115. Reginald.*

N

nald.

uald. Lib. 21. c. 8. n. 119. Azorij p. 3. Lib. 2. cap. 15. q. 2. Sanchez. in summa Lib. 1. c. 7. n. 12. Vasquez de Restit. c. 9. §. 1. dub. 2. n. 39. Rebelli lib. 2. q. 14. sect. 7. Conink. Disp. 31. de Charit. dub. 7. n. 104. Lorca. Disp. 51. Palao. de Charit. Disp. 6. p. 11. n. 12. In quantum asserunt concurrentes directe ac immediate ad maleficium, peccare, atque ad restitutionem obligatos esse. Probatur 2. Ratione: ablatio rei alienæ invito rationabiliter Domino est contra iustitiam: item destructio rei alienæ taliter facta: atqui extractio cerevisiæ est alis ablatio & destructio. Probatur. Cerevisia spectat ad principem; qui huic suo officiali sufficiens & congruum stipendium subministrat, & hinc rationabiliter agrè fert, debitam & promissam ementibus quantitatem cerevisiæ non perfolvi, aut non nisi corruptam tradi.

Confirmatur. Princeps tenetur debitam & promissam quantitatem & qualitatem cerevisiæ ementibus tradere: ergo si ipse ablatam quantitatem nolit supplere, non potest consentire in subtractionem tot mensurarum: ergo talis subtractio fit invito rationabiliter domino, hoc est principe.

Confirmatur 2. qui iussu alterius inficeret veneno cerevisiam, utique ageret injustè contra jus ementium, atque immediate, directe concurreret ad damnum alterius: ergo etiam qui aquam corrumpit, immediate violat jus aliorum; item

qui tot mensuras vini subtraheret, & affunderet aquam juxta omnes peccaret contra iustitiam, etsi tantum ex iussu alterius faceret: ergo idem de cerevisia tenendum.

Probatur 2. Formalis diminutio debite quantitatis consistit in subtractione cerevisiæ: & formalis destructio debite qualitatis in permutatione aquæ: ergo subtractio cerevisiæ, ac infusio aquæ non possunt duntaxat esse actiones indifferentes ad lesionem & damnum principis ac aliorum ementium.

Probatur 3. Innocentius XI. damnavit hanc propositionem n. 51. *Famulus, qui submissis humeris scienter adjuvat herum suum ascendere per fenestras ad stuprandam virginem & multoties etiam subservit deserendo scalam, aperiendo januam, aut quid simile cooperando, non peccat mortaliter, si id faciat metu notabilis detrimenti, puta ne à Domino male tractetur, ne torvis oculis aspiciatur, ne domo expellatur*: ergo non est licitum cooperari alterius peccato per actionem quæ per se & proximè ad illud peccatum concurrat: sed subtractio cerevisiæ ita proximè concurrat ad injustum lucrum domini, & diminutionem debite quantitatis ergo.

Dices: Famulum excusari à peccato injustitiæ, eò quod hæc ex iussu domini faciat, compulsus ad hæc metu gravi &c. aut etiam gravissimi mali, quod eidem renuenti dominus inferret, dimittendo famulum, qui non tam facile alium

domi-

dominum invenire potest. Respon-
deo. Hac ratione omnem coope-
rationem etiam proximè concu-
rentem ad damnum proximi licitam
futuram esse.

Respondeo 2. Licet talis metus
subinde excuset, quando posita
cooperatio in suis circumstantiis
considerata videtur solum indirectè
ac remotè tendere ad maleficium;
juxta *de la Croix tamen Lib. 2. n. 254.*
& alios supra citatos non excusat,
si, ut hic fit, proximè tendat, & sit
ipsa formalis damnificatio; imò ta-
lis famulus verè adjuvat dominum
& huic cooperatur in ipsa formali
acceptatione rei alienæ, sive actione
injuria, consequenter cum suo hero
simul exequitur maleficium hoc
aliis damnosum, ita ut sit causa di-
recta & exequens actionem inju-
stam instar illius, qui jussu alterius
ex stabulo alienum pecus abigit.

4. Dico 2. Ejusmodi famulum pro-
babiliter obligatum esse ad reparan-
da damna, quæ communitas exin-
de fuerat passa. Probatur: qui al-
teri damnum infert per injuriam
formalem, tenetur ad illius com-
pensationem ex justitia: famulus hoc
fecit: major constat: sicuti justitia
quemlibet obligat, ut, si non ha-
beat aliunde potestatem privatam,
aut publicam, nulli alteri inferat dam-
num; ita eadem pariter obligat re-
sarcire effectivè illatum damnum,
ut hac ratione desistat à continua-
tione illati damni. Minor Proba-
tur. Famulus sua assensione causa-
vit, ut emptores luridiores & mi-

nus bonam atque corruptam ce-
revissiam loco justæ atque ordina-
riæ acciperent: sed hoc est aliquod
damnum: & formali cum injuria
datum: ergo &c. primum mem-
brum minoris patet: qui frumen-
tum viliori specie permixtum, lo-
co consueti & ordinariam boni-
tatem habentis, taxato & ordina-
rio pretio accipit, ille utique pa-
titur aliquod damnum: idem ve-
rificatur in vino, in metallis, aliis-
que materiis permixtioni subje-
ctis.

Quòd autem formalem inju-
riam communitati hic famulus in-
tulit, probamus. Formalem inju-
riam alteri inferimus, quando de
industria & scienter cum adverten-
tia ledimus alterius jus: atqui hoc
fecit prædictus famulus. Probatur
minor. Ille utique agnovit, quòd
hac ratione vilior & luridior fiat ce-
revissia. Item quòd communitas
malè habere cerevissiam bonam,
quàm deteriore, quòd insuper
ista habeat jus ad cerevissiam ut ac-
cipiendam in statu, quo submissa
fuerat; & quòd denique ipsa non sit
obligata, ut famulis præfecti cere-
vissiam cum suo detrimento submi-
nistret: ergo si tamen de industria
subtraxit aliquot mensuras & toti-
dem aquæ supposuit, injuriam for-
malem intulit. Confirmatur: dam-
num communitati ex taliter corru-
pta cerevissia eveniens, ex opera-
tione hujus famuli dependet phy-
sicè: sed qui concurrat cum adver-
tentia ad tale damnum tenetur ad
N 2

repa-

reparandum saltem in defectum iudicantis: ergo &c.

Confirmatur 2. Titulus iniuste acceptionis obligat ad Restitutionem: atqui famulus iniuste damnificavit: ergo.

6 Dices. Famulus hæc omnia fecerat ex voluntate & præcepto sui domini: ergo ipse nullam injuriam formalem intulerat communitati. Respondeo nego consequentiam: ex hoc enim solum infertur, quod herus fuerit causa mandans & iubens: ipse autem famulus est verè causa efficiens: sicut igitur ex alterius iussione alterum occidens, vel inficiens veneno puteum, infert veram injuriam formalem, ita eandem intulit hic famulus.

7 Dices 2. si iste famulus subtracta cerevisiæ non substituit aquam, loco illius vel ipse Dominus, vel alius ex famulatio id fecisset: ergo &c. Respondeo retorquendo argumentum in furtis, homicidiis. Respondeo 2do transmissio antecedente nego consequentiam cum *Molina Disp. 736. n. 5. Lellio c. 13. c. 13. n. 2. de Lugo Disp. 19. n. 6.* Ratio est, quod famulus iste non omiserit cooperationem, neque sustulerit efficacem suum influxum in injustum euentum vel ipsius principis damnum; quamvis ipso non subtrahente cerevisiam & non affundente aquam, alius id præstitisset: ergo cum omnis efficaciter influens in damnum alterius actu subsecutum teneatur ad restitutionem, etiam hic famulus tenebitur,

Confirmatur. minimè est verum dicere: ignis A modò non calefacit, quia si ille deficeret, calefaceret alius ignis B. ergo &c.

Confirmatur. 2. in foro externo non absolvitur homicida, si dicat, occisum ab alio occidendum fuisse, si ipse non occidisset: item fur tenetur rem furtivam restituere, licet illa ab alio etiam ablata fuisset, casu quo eam ille non abstulisset.

Dices 3. juxta p. Illung, de *Oba-rit. n. 117.* non peccat, qui in civitate acatholica die esuriali apponit carnes illi, quem scit se denegante eas ab alio accepturum: ergo si famulus etiam scivit, cerevisiam ab alio extrahendam, atque aquam substituendam, ille non peccavit: consequenter à Restitutione erit deobligatus. Respondeo: nego consequentiam: disparitas est, quod apponens carnes in tantum peccet, in quantum cooperatur & determinat alterum ad peccandum, & comestionem carnum; in dicto autem casu non determinat: ergo non peccat: in nostro autem casu licet alius paratus esset ad subtrahendam cerevisiam, si tamen ille actu subtrahat, ille actu damnificat; sed qui actu, & quidem advertenter, damnificat, tenetur damnum reparare: ergo qui actu subtrahit cerevisiam, licet alius ad hoc ipsum paratus esset, tenetur damnum reparare.

Dices 4. Subtractio cerevisiæ, & infusio aquæ remotè tantum concurrunt ad damnum communitatis, post-

postquam scilicet distracta & civibus dividenda fuerat cerevisia: ergo excusatus erit famulus: probatur consequentia, erat ad hoc compulsus ex imperio sui domini, cui obsequabatur ex metu, ne ex famulatio sibi valde commode expelleretur; talis autem metus excusat remotè cooperantem à peccato: ergo &c. Confirmatur hoc ex remigibus in tircemibus turcarum in pugna contra christianos habita, qui excusantur eò quòd indirectè tantum & mediatè cooperentur: ergo &c. Respondeo; nego antecedens, qui enim aurum monetæ cudenda destinatum adulterat, qui mensuras iusto minores facit eodem modo concurrunt, quo noster famulus: atqui tales juxta omnes tenentur ad restitutionem, eò quòd actio ipsorum ex se sit damnificativa proximi ac minimè indifferens ad damnum, quod exinde patiuntur emētes. Aliud igitur est, quòd communitas in instanti corruptæ cerevisiæ non statim sentiat damnum aliquod, & aliud quòd post hanc deteriorationem cerevisiæ nova quædam ponatur actio, quæ priore etiam non intenta sit damnificativa communitatis.

2do. Sive dicatur mediatè influere sive immediatè, interim positivè ac physicè cooperatur ut causa physica ad injustum damnum: sed talis absoluta cooperatio ut contraria iustitiæ producit obligationem restitutionis, si re ipsa damnum aliquod inde secutum fuerit.

Confirmatur. Licet actuali influxu nullum damnum intulisset communitati, intulit tamen tunc ut causa physica damnum principi tanquam domino cerevisiæ, quam ille hac ratione viliozem, & minoris pretii reddidit, ita ut princeps hujus corruptionis conscius non potuisset ordinario pretio illam distrahere: quia autem ordinario pretio nihilominus distracta fuerat, hinc ad nullam restitutionem principi faciendam est obligatus: optimè ergo tunc adverterat famulus, se hac actione efficaciter ac inevitabiliter influere in damnum vel à principe vel à communitate emente perierendum.

Dices 5. D. Anton. Paluda. Richard. Sylv. Navarrum. Laym. ut ipsam etiam D. Thomam in 4. Dist. 15. q. 1. a. 5. ad 3. quæsti: docere, probabiliter ad restitutionem non obligari cooperantem, quando causa principalis jam antecedenter parata fuisset inferre damnum: ergo cum herus famuli jam antecedenter fuerit paratus ad hoc damnum communitati inferendum, deobligatus manebit famulus. R. citatos Authores excusare cooperatores, qui non fuerunt executores & causa physica damni, qualis fuit iste famulus, asserunt enim cooperantem probabiliter à Restitutione deobligatum, si executor moveatur quidem v. g. à consulente, interea tamen jam ipse antecedenter paratus fuerit inferre damnum, voluntate tamē non tam firma, aut non

ita festinante, quæ tamen per longiorē moram non fuisset impedibilis.

§. II.

Resolutio. secundi quaesiti.

An obligetur ad restitutionem in solidum? item an primo vel tantum in defectum sui heri?

- 11 **N**ota. 1. cooperantes nominari, qui non immediatè inferunt, vel exequuntur damnum iniustum, sed ad istud mediatè concurrunt moraliter; suadendo, mandando, consentiendo &c.
- 12 Not. 2. Ex istis cooperantibus aliquos influere principaliter, alios secundariò. In Priori classe sunt mandans & executor. Ille quia est causa principalissima in genere moris & dux delicti: iste, seu executor, quia se ipsum immediatè liberè ac physicè determinat ad iniustum damnum, licet moraliter ad hoc determinetur à mandante. In Classe autem secundariò, ac minus principaliter influentium numerantur consiliarius, adulator, mutus, non obstant &c.
- 13 Not. 3. Quaestionem in eo esse positam, utrum famulus in solidum, hoc est, ad totum damnum aliis illarum, reparandum solus obligetur absolute, vel saltem conditionatè si scilicet herus mandans non restitueret?
- 14 Responso nostra est affirmativa cum communi. Probat: famulus in fluxit physicè in totum damnum, & quidem efficaciter non quomodocunque, sed ita ut totum damnum eidem moraliter adscribi possit: sed taliter influens obligatur dicto modo in solidum: ergo. Major patet ex dictis, & partim ex eo, quòd extrahendo cerevisiam & infundendo aquam talem actionem iniustam posuerit, quæ per se sufficiebat, & actu determinabat ad totum damnum, ita ut istud eidem tanquam causæ totali, non tantum totalitate effectus, sed etiam totalitate causæ adscribi poterit.
- Neque dicas, hanc infusionem nequaquam se sola damnificaturam ementes, nisi ipsa venditio corrupta à famulo cerevisiæ subsecuta fuisset: ergo totum damnum eidem non potuit adscribi. Neque dicas hoc, inquam; contra enim est, licet sola infusio absque subsecuta venditione ementibus non nocuisset, & consequenter necessariò etiam venditio debuerit accedere; verum tamen est, quòd substracto influxu famuli, scilicet infusione aquæ, si nulla alia similis actio intervenisset; hoc damnum ementibus non fuisset illatum: ergo ipse famulus vera fuit causa physica illius damni.
- Secundò. Si cerevisia non fuisset vendita, damnum passus fuisset princeps: ergo famulus optimè sciverat, quòd hac sua actione certo & infallibiliter damnum quoddam principii, aut ementibus sit illaturus.

Ter-

Tertio. Si hæc responsio ad-
 feriorum sufficeret, consiliarius,
 suffragator aut mandans, nunquam
 obligarentur in solidum, quia semper
 mediante alio influunt in damnum
 alterius.

Vidimus hucusque famulum ob-
 ligari in solidum ad compensandum
 damnum ementibus cerevisiam il-
 latum. Superest quaestio, num ob-
 ligetur ante suum herum vel solum
 in illius defectum.

16 Dico. Si ablata cerevisia adhuc
 extet formaliter apud Dominum,
 hunc ad illius restitutionem ante
 omnia obligatum esse: idem tenen-
 dum, si ex ejus consumptione,
 prout contigit, herus fuit ditior
 effectus, in quantum pepercit sum-
 ptibus in cerevisiam alias faciendis,
 Ita de Lugo *Disp. 19. n. 119. cum
 communi*. Probatur. In tali casu te-
 netur Dominus ex titulo rei acce-
 ptae & simul ex injusta acceptione;
 famulus vero solummodo ex ti-
 tulo injustae acceptionis: sed uter-
 que titulus, imò solius rei acce-
 ptae, est fortior, quam solius in-
 justa acceptionis: ergo &c.

Probatur. 2. Executor rei erat
 tantum causa instrumentalis, man-
 dans verò Dominus erat causa prin-
 cipalis, & hujus delicti Dux atque
 Auctor: atque causa principalis, Dux
 & Auctor obligantur ante instru-
 mentale & obsequentem: er-
 go &c.

Confirmatur. In foro externo
 potius ac principalibus mandanti,
 quam executori adscribitur delictum:

ergo hic post illum primum est ob-
 ligatus ad restitutionem.

Dico ulterius 2. Famulum hunc 17
 ad nihil obligatum esse, si mandans
 dominus ut causa principalis totum
 ablatum communitati restituerit. Ita
 tenet communis & certa apud Lu-
 go *Disp. 19. n. 115*, Laym. *c. 6. de
 test. n. 6*. Probatur. Famulus in
 tali casu non erit obligatus com-
 munitati laesae, neque principali
 causae, seu hero mandanti; er-
 go &c. Probatur 1. Membrum.
 antea; Restitutionis finis est ob-
 tinere aequalitatem: Ut laeso obve-
 niat, quod fuerat eidem abla-
 tum: ergo si hæc aequalitas jam
 fuit obtenta per restitutionem à
 causa principali factam; ad nihil
 ulterius erit obligatus executor
 famulus ipsi communitati; eum
 hæc in tali casu non habeat minus
 illo, quod deberet habere: dein si
 aliquid etiam ultra restitutionem
 plenam ab hero factam à famulo
 communitati redderetur; haberet
 hæc plus, quam prius amiserat, &
 famulus minus quam quod debe-
 ret habere. Probatur etiam 2. Mem-
 brum: mandans ut causa principalis
 tenetur ante omnes secundarias,
 nec ullum eidem jus competit ad-
 versus causas secundarias, quæ laeso
 tenentur satisfacere sub conditione
 tantum, si principalis non satisfecerit:
 ergo &c. probatur major: man-
 dans est causa principalis & prima-
 ria; famulus e contra solum secun-
 daria, quasi subordinata, & instru-
 mentalis: sed primaria tenetur ante
 secun-

secundariam: ergo. Probatur minor. Æquissimum est, ut in obligatione restitutionis causa subordina-

ta etiam subordinetur cause primariae, uti in illatione damni erat eidem subordinata.

§. III.

Resolutio. tertii quæsitii.

Cum famulus ex voluntate sui domini bibendo absumpserit extractam cerevisiam, eritne ex hoc capite primo loco obligatus præ suo heredo?

18 **A**D hoc quæsitum respondeo primò, si Dominus vi contractus, quo conduxit famulum, huic se obligavit antecedenter, & independentè à furtivis his actionibus; & non intuitu istarum; quòd in prandio, atque cana & extra istam mensam, certis temporibus cerevisiam ad bibendum, huic suo famulo velit apponere: ex hoc capite, quòd cerevisiam furtivam biberit, non erit obligatus ante suum heredem. Ita Valquez, Lessius, Molina, citati apud Lugo de just. disp. 19. n. 219. cum communi. Probatur: titulus rei acceptæ est semper fortior titulo injustæ acceptionis, & semper primo loco inter damnificantes obligatur, apud quem res adhuc existit vel formaliter, vel æquivalenter: sed consumpta cerevisia existit in æquivalenti apud dominum. Probatur minor. Si hæc furtiva cerevisia non fuisset à famulis absumpta, debuisset herus suis sumptibus cerevisiam comparare: cum ergo istis hac via pepercerit, factus est per hoc ditior, & ablata cerevisia extat apud dominum in æquivalenti: ergo &c.

Probatur 2. Juxta plures Auctores, & Lugonem de just. disp. 19. sect. 2. u. 129. quando destruens rem injustè non fuit causa principalis, sed instrumentalis, non tenetur restituere ante causam principalem: atqui noster famulus bibendo supra mensam alienam cerevisiam non fuit causa principalis. Probatur minor. Fecit hoc tantum ex mandato sui domini nullam aliam cerevisiam apponentis: sed taliter absumens est sola causa instrumentalis: ergo: accedit, quòd famulus nullo modo ex hoc fuerit ditior effectus.

Consi: juxta Lugonem loc. cit. si quis rem ex præda injusta consumpsit ex mandato alterius præsertim cogentis; & aliunde non est factus ditior, primo loco restitutio facienda est à mandante; secundo autem loco primùm à rem injustè consumente, eò quòd hic sit causa exequens & instrumentum mandantis.

Quòd si autem talem cerevisiam 19 ex mandato sui heri furtim collectam contra hujus sui heri voluntatem ac licentiam aliis venderet, donaret; primo loco ad hanc reparandam

randam obligaretur juxta Lugonem *num. 122. loc. cit.* ratio est, quia foret causa principalis, eò quod proprio nomine & auctoritate à suo domino ad id nequitiam coactus cerevisiam illam consumeret: ergo tenebitur primo loco.

20 Dico 2. si dominus non convenerat cum suo famulo, quòd velit eadem semper cerevisiam in mensa apponere, sed tantum famulo hoc futurum cerevisiale præceperat, ut iste haberet etiam haultum cerevisiæ in mensa, alias vi contractus indebitum; famulus simul cum ipso suo hero id mandante primo loco tenebitur ad restitutionem plus minusve, prout magis vel minus hoc proprium motivum in subtractionem cerevisiæ influxerit. Ita Molina *Disp. 737. n. 3. de Lugo Disp. 19. sect. 4. n. 127.* Probatur. In quantum permotus fuit à sua propria commoditate, egit ut causa principalis: sed causa principalis tenetur primo loco: ergo &c.

21 Dico 3. si Dominus, uxor & liberi hanc cerevisiam sublatam partialiter quoque consumpserunt, & vi conventionis cum famulo ratione famularis ab initio inita, nullus haultus cerevisiæ ordinariè supra mensam eidem promissus fuit: sed hic & nunc solum permissus in compensationem hujus valde expeditis domino furtivi obsequii; videtur famulus primo loco obligatus ad reparandam cerevisiam taliter à se absumptam. Probatur. ista mera & pura permissio non fa-

ciebat dominum permittentem causam principalem respectu epote cerevisiæ; cum omnem libertatem bibendi aquam eidem plenissimè reliquerit: ergo famulus ut causa principalis obligatur ad illam partem à se absumptam reparandam primo loco.

Conf. si auferendo cerevisiam pro fine partiali etiam habuit suam portionem sibi alias non debitam, in mensa tamen absumendam, tunc & nomine sui heri & nomine etiam proprio illa furta cerevisialia commisit: ergo debet cum suo hero æquè primò concurrere ad restitutionem intuitu illius portionis, quam semper in mensa absumperat. Ita Lessius, *l. 2. c. 13. dubit. 5. n. 47. Molina Disp. 737. n. 3. de La Croix l. 3. de Rest. n. 57.* Ratio est, quòd obligetur ex titulo rei acceptæ, & quia lucrum aliquod immediatè ex re furtiva percepit: vel saltem ex titulo injustæ acceptionis scienter damnificans communitatem, aut principem in ratione causæ physice.

Dices: si famulus bibendo absumpsit ablatam à se cerevisiam, non fuit ex illa locupletior factus, nec propterea pepercit suis sumptibus: ergo non tenebitur primo loco. R. ponitur casus, quòd dominus ad dandam cerevisiam suo famulatio supra mensam se non obligaverit; ideo pepercit famulus saltem illis sumptibus, quos expendisset in cerevisiam, quam subinde saltem bibisset. Dein alienam bi-

bena

bens hanc cerevisiam potissimum suum particulare, saltem ex parte, negotium egit, & propriam utilitatem attendit: ergo etiam primo loco erit obligatus saltem ad portionem à se consumptam.

23 Dico 4to. si in hoc supposito dominus totum damnum reparasset, famulus obligatus esset suo heri restitutionem facere pro sua rata, hoc est pro cerevisia à se consumpta. Probatur quando plures causæ in æquali gradu obligantur ad restitutionem faciendam, & una illarum restituit totum, cæteræ obligantur suam quotam refundere reparanti totum damnum, ad quod partialiter solum obligabatur: sed herus &c. ergo. Probatur major: talis alter cooperans tenetur concusam in eodem gradu concurrentem servare indemnem: sed non servaret indemnem. Probatur. Causa hæc seu herus nequaquam obligatur ad portionem à famulo absque jussu suo consumptam: ergo si hanc restituit, & famulus suam partem non refundat, herus seu altera causa non servatur indemnis. Conf. herus solvendo interea totum damnum successit hac ratione in Jus deceptorum creditorum, quibus famulus debebat Restitutionem: ergo.

Hucusque ostendimus ad quid obligetur noster famulus, si cerevisia vel formaliter vel æquivalenter adhuc existat apud dominum; quod si autem nullo ex istis duobus modis apud herum, aut apud famulum existeret.

Dico, adhuc ipsum herum primo loco obligatum fore ad satisfaciendum deceptis, si famulus hæc omnia ex jussu ipsius fecisset, nihilque in suam utilitatem propriam convertisset: probatur. Herus hoc suo mandato erat causa principalis, famulus verò duntaxat instrumentalis & tantummodò executiva: sed principalis obligatur semper primo loco.

Probatur 2. obligatio Restitutionis debet quoad ordinem in illa observandum esse proportionata ordini servato in damnificatione: ergo cum herus causa principalis hujus damni extiterit, debebit etiam esse principalis in Restitutione; consequenter famulus duntaxat in defectum obligabitur, cum sit æquissimum, ut incommodum ex injuria damnificatione resultans primario sentiat, qui præ cæteris etiam primario nocuit, tanquam dux & principalissimus executor delicti, dum imperaverat, volebat etiam totum suo nomine ac in suam utilitatem fieri, suscipiendo in se totam obligationem.

Dices: executor est causa immediata, mandans solum mediata: ergo si ordo restitutionis debet esse proportionatus ordini causalitatis & influxus: famulus ante herum obligabitur. Respondeo distingo consequens. Ergo famulus obligatur ante herum, nisi in moralibus damnum magis imputaretur causæ mediatae, si hæc sit principalis, concedo. Si principaliter & magis impu-

Imputetur causæ principali. Negatur. Talis mandans fuit causa, sine qua famulus cerevisiam non subtraxisset, cum ista non attentaverit, nisi motus & coactus à mandante suo hero: ergo huic est magis adscribendum damnum, non secus ac ipsi iudici condemnanti magis adscribitur occisio innocentis hominis, quam amputanti caput carnifici.

CASUS X.

De fraudulento Mendico.

Quidam Dominus Studiosus providentiam formicarum imitatus ut sibi de peculio ad sui sustentationem in futurum annum necessario prospiceret, diversa quædam monasteria, aliisque illustrum Dominorum aedes durantibus vacationibus autumnalibus adire decrevit: ut autem liberaliores erga se hos Patronos experiretur, aliquot exemplaria catalogi, in quos nomina eorum, quæ ad gradum Baccalaureatus ex Logica nuperimè promoti fuerant, pro se imprimi, atque in primo numero suum nomen locari jubet, ut suis benefactoribus unum exemplar offerre possit, infallibile sui profectus & capacitatis argumentum. Ingeniosa etiam hæc machinatio tam feliciter successit, ut in plurimis locis Talerum, florenum integrum, aut saltem medium acceperit, & notabilem quantitatem, quæ triginta circiter florenos conficiebat, domum retulerit. Occasione hujus casus.

Q. 1. An donatio, vel quilibet alius contractus cum errore circa substantiam celebratus, valeat?

Q. 2. An valeat contractus gratuitus, si deceptio non versans circa substantiam, contractui tamen causam dederit?

Q. 3. Quid juris, si deceptio incidit in contractum?

Q. 4. Quid ad nostrum casum sit respondendum?

SYNOPSIS.

1. Ex quonam hujus casus resolutio sit desumenda.
2. Explicatur essentia doli.
3. Et quot modis fraus aliqua intervenire possit?

§. I.

Resolvitur primum quæsitum.

An contractus celebratus cum errore circa substantiam commissus valeat?

4. Desinitur error in genere acceptus.
5. Et quandonam circa substantiam fiat, innuitur.
6. Uti

○ 2

6. Uti